

Роль соціалістичного статевого виховання НДР 1949-1989 років у становленні сучасної статевої педагогіки Німеччини

Паничок Т.Я.

Україна, Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет

В статті охарактеризовані основні принципи соціалістичного полового виховання в ГДР 1949-1989 років. В наше время очень часто возникает проблема полового воспитания. "Сексуальная революция", которая началась в шестидесятые годы на Западе, во многом определяет общественную жизнь и в Украине. Это способствует возникновению и развитию многих негативных явлений, которые приносят огромный ущерб нравственному и физическому развитию детей и подростков. Большое значение для отечественной педагогики имеет изучение зарубежного опыта в решении таких проблем.

Актуальність вивчення і розвитку людської особистості набуває все більшого значення. Особливе місце в цьому процесі займає особистісно-орієнтований підхід в навчанні і вихованні школяра. У сучасних умовах суспільного розвитку гостро постає проблема соціалізації людини, залучення її до загальнолюдських цінностей, вагомих у всі віки й закріплених в культурно-історичному досвіді поколінь.

У ракурсі цих проблем важливим напрямком роботи є дошлюбне виховання учнівської молоді в школі, чийм завданням є сприяння гармонійному розвитку підростаючого покоління. У сфері дошлюбного виховання одне з головних місць належить статевому вихованню. На жаль, в Україні не в повній мірі розвинена система сексуального виховання і недостатньо вивчається досвід зарубіжних країн у цій сфері. Потрібно звернути увагу на досвід тих, хто вже володіє певними методами подолання сексуальної революції, яка охопила ФРН ще в 80-ті роки минулого, а Україну лише в 90-ті роки ХХ століття. Саме необхідність підготовки молоді до сімейного життя і її недостатня обізнаність у цій сфері, необхідність перегляду духовних та моральних основ формування світогляду підлітків, беручи до уваги досвід зарубіжних країн, недостатня теоретична і практична розробки питання зумовлюють вивчення досвіду організації педагогічної освіти зарубіжних країн, зокрема у ФРН, де вже розроблено широкий спектр програм статевого виховання. Німецькі школи мають значний педагогічний досвід у сфері статевого виховання молоді, формуванні відповідних ідей, розробленні практичних методик. Уже в післявоєнний час розвинулося статево виховання як окрема дисципліна шкільного виховання. У колишній НДР з'являється ряд наукових досліджень, присвячених статевому вихованню: Й. Зенде (J. Sende) займався проблемою статевого виховання в старших класах і вищій школі (1963); К.Р. Вах (K.P. Wach) досліджував розвиток статевого виховання в школах НДР (1969); Р.

Борман (R. Vortmann) займався проблемою міжстатевих стосунків і роллю педагогічного впливу на них (1965); Г. Гразель (H. Grassel) працював над психологічними проблемами статевого виховання в соціалістичній школі (1964); Г. Кентлер (H. Kentler) сформував основні тези статевого виховання (1970); У. фон Арпен (U.v. Arpen) запропонував педагогічні передумови й можливості підготовки дівчат у рамках статевого виховання до материнства (1975). Розвитком статевого виховання в школі займалися Г. Гаугер (H. Gauger) (1977), К. Кадеман (1984), Г. Евальд (1985), Г. Пайн (1990), Г. Вальтер (1990) тощо та інші.

За своєю структурою статеве виховання НДР і ФРН істотно відрізнялося. Державний централізм, уніфікація, наприклад, навчальних планів, прагнення єдиної школи в ранні часи НДР і обов'язковість марксистсько-ленінської партійної ідеології визначали цілі педагогіки. У конституції НДР вказувалися чесноти, за допомогою яких може всесторонньо розвиватися особистість молодшої людини. Навіть батьки були зобов'язані здійснювати соціалістичне виховання. Основний закон визнає опіку й виховання як природне право і вся відповідальність за ідеологічне виховання дітей належить батькам та опікунам.

У суспільному вихованні ідеологічні образи намагалися сформувати, починаючи з ясел. У законі про єдину соціальну освітню систему в § 5 розглядалися завдання виховного й навчального процесу, за якими учні і студенти *„вчать розуміти, що основними рисами соціалістичної особистості є готовність допомогти, дружлюбність, ввічливість і надійність, повага до батьків і старших людей, а також чисті взаємини і шлюбна вірність”* [2, 38].

Корені соціалістичного статевого виховання сягають теорії марксизму-ленінізму і частково сексуальної педагогіки 20-х і 30-х років минулого століття. [4, 51] Проте з деякими вимогами, такими, як пробний шлюб, вільне кохання схожі та інші свободи, які висував цей напрямок, соціалістична статева педагогіка не могла змиритися. У „Згадках про Леніна” Клари Цеткін містяться основи, які довгий час визначали соціалістичну мораль. Поєднання сексуальності з коханням і шлюбом, бажання так вплинути на молодь, щоб вона могла в певний час насолодитися своєю сексуальністю, сприяння рівноправності чоловіка й жінки, відхилення вчення Фрейда і стриманість у дискусіях про сексуальність — були вимогами, які ставив Ленін до статевого виховання. Він вважав, що широкі дискусії про „статеві питання” з молоддю є перебільшено небезпечними, оскільки може призвести до „перегріву в сексуальному житті”. Сексуальні експерименти в молодому віці не відповідали сексуальному вихованню.

Представлення статевої педагогіки здійснюється особливо важко, оскільки цей єдино допустимий напрямок НДР між 1950 і 1989 незначно розвинувся. У той час, коли на заході значення різноманітних педагогічних напрямків із кінця 60-х змінюється на користь критичних, ліберальних напрямків, у соціалістичній педагогіці відбуваються зміни, які характеризуються зростаючою толерантністю. Сексуальної революції наприкінці 60-х, як на заході, в НДР не було. Також залишилися основні цілі соціалістичної статевої педагогіки [1, 45].

У 50-ті роки картина статевого виховання визначалася в основному лікарями. У Федеративній Республіці йдеться про боротьбу з венеричними хворобами, нелегальними абортами, проституцією і схожими проблемами післявоєнного часу. У середині 50-х років соціальний медик Рудольф Норберт опублікував деякі твори з дитячої і молодіжної просвіти, деякі з них, наприклад „Питання статі”, стали бестселером. У квітчастому стилі прославляє цей відомий автор у кінці 60-х років дошлюбну стриманість. Навіть у 72-му виданні у своїй „Книзі про шлюб” дотримується він вищесказаного. Початки соціалістичної статевої педагогіки розвивалися під впливом психолога Гайнца Граззеля й педагога Рольфа Боррманна. У 1959 тема „Розмноження й онтогенетичний розвиток людини” вводиться в навчальний план 9-го класу вперше. Аж до 60-х років керівництво держави і партії виступало проти статевого виховання, ця ворожість базувалася на сталінській авторитарній ідеології. Проте в 60-ті роки були захищені докторські дисертації з теми статевого виховання. У 1962, 1964 і 1965 роках у Ростокі під керівництвом Гайна Граззеля відбулися наукові конференції зі статевої педагогіки. У 1968 році проводився перший у НДР міжнародний симпозіум зі статевої педагогіки, доповіді якого були опубліковані в науковому збірнику університету Росток в 1969 [7, 43]. Із середини й до кінця 60-х у цьому збірнику публікувалися статті, які визначали суть статевої педагогіки аж до 80-х років. У них висвітлювалися такі основні положення:

- основу соціалістичної педагогіки утворює марксистсько-ленінське вчення;
- зв'язок сексуальності і моралі є суспільно зумовленим;
- статево виховання повинно бути включеним до загального процесу виховання особистості;
- виховання моногамного партнерства, шлюбу і сім'ї утворюють основу статевого виховання;
- сприяння рівноправ'я статей;
- основою шлюбу повинно бути кохання, сексуальна активність має відбуватися лише у закоханих парах;

— використання контрацепції є адекватним засобом у плануванні сім'ї.

У 60-х роках визнавалася проблема виховання і вихователів як і необхідність статевого виховання.

Із демографічних інтересів керівництво виступало проти переривання вагітності, допускалися лише переривання в лікувальних цілях. Про дозвіл на аборти вирішувала комісія лікарів і представників органів охорони здоров'я й демократичної спілки жінок.

У 1968 році в НДР була заснована „Секція шлюбу і сім'ї”, функції якої співпадали з функціями заснованої в ФРН Pro Familia, і надавала консультації з сексуальних питань. Карл Найнц Меглан подбав про членство „Секції шлюбу і сім'ї” у Міжнародній федерації планування сім'ї. „Німецький музей гігієни” в Дрездені надав безкоштовно інформаційні брошури зі статевого виховання. Здійснювалися різноманітні опитування населення з темою сексуальності.

У середині 70-х і в 80-х роках відбулося помітне зрушення в соціалістичному статевого вихованні. За умов наявності надійної контрацепції, і передусім безплатного доступу до пігулок, зменшилася загроза небажаної вагітності. У 1972 році визначилися терміни допустимого переривання вагітностей, щоб жінки могли самі вирішувати, чи можуть і хочуть вони виношувати й народжувати. У перші 12 тижнів стало можливим легально перервати вагітність у клініці. Кошти на це виділялися з соціальної страховки. При цьому зменшився страх молодих жінок завагітніти при неспрацюванні контрацептивів.

Соціалістичне статево виховання кінця 80-х років виявилось більш відкритим у своїх вимогах до молоді. Статеві відносини між молоддю розглядалися більш прихильно, особливо якщо вони завершувалися шлюбом. Спостерігалася рівноправність статей. У сфері професійної зайнятості жінки і надійному суспільному догляді за дітьми НДР переганяла ФРН [5, 88].

Йоганес Зенде встановив, що основні інтереси родинного і позародинного статевого виховання збігаються. Сім'я має за завдання, виховати людину в соціалістичному дусі, щоб зміцнити державу. Основою партнерства і шлюбу є кохання, включаючи сексуальне задоволення. У стосунках між людьми існує рівноправність і рівність обов'язків. Діти і молодь пізнавали світ сторони відповідно до соціалістичних правил поведінки. У соціалістичному суспільстві існували всі передумови для розвитку гармонійної і здорової особистості без загрози з боку буржуазного суспільства [9, 94]. У статевого вихованні брали участь всі виховні важелі. Важливим було виховати здатність до партнерства в любові. Морально схвалювалися статеві відносини в

міцному, тривалому, створеному для любові партнерстві. У комуністичному вихованні статеве виховання було не суттєвим. Предметом соціалістичного статевого виховання був „розвиток природного ставлення до сексуальності і навчання сексуальної поведінки відповідно до соціалістичних моральних норм як складової частини загальної поведінки особистості, що відображається у чистих стосунках до себе самого й до протилежної статі” [8, 12]. Статеве виховання пов’язане з політичним, моральним, світоглядним, тілесним і естетичним, спрямоване на розвиток моральної системи цінностей. Статеве виховання відповідно до розвитку потрібно починати з дитячого віку.

Уже в 1993 році Курт Бах сформував завдання статевого виховання кінця 80-х років: „Статеве виховання зобов’язане сприяти тому, щоб підлітки

- ознайомлювалися з особливостями власного організму та іншої статі;
- власну сексуальність сприймали без почуття провини;
- толерантно ставилися до інших сексуальних орієнтацій;
- сприяли рівноправності обох статей;
- були інформовані про планування сім’ї та використовували засоби контрацепції;
- знали про можливість небезпеки через венеричні хвороби, злочини на сексуальному підґрунті, СНІД, можливі наслідки переривання вагітності” [3, 83].

Але при цьому не чітко виражено поєднання сексуальності з коханням, партнерством і шлюбом. Бах критично ставився до статевого виховання в НДР, оскільки воно, як він вважав, викликає суперечності між знаннями і вчинками. Проте теорія соціалістичного виховання проіснувала до нового часу. Деякі позитивні моменти все ж таки прогресували на заході. Але соціалістичне статеве виховання віддаляється від традиційних буржуазних уявлень. Зосередження статевого виховання на державному шлюбі, на традиційній сім’ї носить чіткі консервативні риси.

Перелік посилань

1. Anweiler, Oskar. *Vergleich von Bildung und Erziehung in der Bundesrepublik Deutschland und in der Deutschen Demokratischen Republik.* – Köln, 1990. – S. 234.
2. Bach, Kurt. *Entwicklung, Stand und Tendenzen der Sexualerziehung in der Deutschen Demokratischen Republik.*// *Pro Familia Magazin.* – 1987. - № 6. – S. 34-42.
3. Bach, Kurt, u.a. (Hrsg.) *Kindheit und Sexualität.* – Braunschweig, 1993. – S. 432.
4. Bach, Kurt. *Geschlechterziehung in der sozialistischen Oberschule.* – Berlin-Ost, 1969. - S. 568.
5. Bach, Kurt. *Zur Entwicklung der Sexualpädagogik in der DDR.* In: Homann, J.S. *Sexuologie in der DDR.* – Berlin, 1991. – S. 404.
6. Clement, Ulrich, u.a. *Sexualverhalten und Einstellungen zur Sexualität bei Studenten in der BRD und in der DDR.*// *Zeitschrift für Sexualforschung.* – 1998. - №1. – S- 14-19.
7. Hohman, J.S. *Sexuologie in der DDR.* – Berlin, 1991. – S. 368.
8. Sende, Johannes. *Sexualpädagogik in der ehemaligen DDR.* // *DGG Informationen.* - Landau, 1991 - Heft 2/3. – S. 48-74.
9. Zimmermann, Susanne. *Sexualpädagogik in der BRD und in der DDR im Vergleich.* – Gießen: Psychosozial-Verl., 1999. – S.240.